

Program školy proti šikanování

Obsah

Co je šikanování.....	2
Proč věnovat prevenci šikanování pozornost:.....	2
Kdo by se měl na prevenci šikanování podílet:	2
Jaké jsou kompetence pedagogů:	2
Jaké jsou možnosti pedagogů:.....	3
Jaké další osoby a instituce je potřeba přizvat do spolupráce:	3
Včasná diagnostika šikanování	3
Nepřímé (varovné) znaky šikanování	3
Přímé znaky šikanování	4
Doporučení rodičům.....	4
Mapování situace	5
Možnosti předcházení šikany zaměstnanci školy.....	5
Společný postup při řešení šikanování	6
Ohlašovací povinnost školy	6
Stádia šikany dle Koláře (2011):	6
Zákonná opatření	7

Co je šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a opakované užití fyzických a psychických útoků jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání.

Šikana může být verbální (psychická), fyzická (krádeže, ničení majetku, násilné chování) či smíšená. Velmi nebezpečnou formou šikany, která začíná být stále více rozšířená, je kyberšikana (s využitím ICT technologií). Kyberšikana je forma psychické šikany, která má za účel záměrně ohrozit a ublížit oběti. Je potřeba si uvědomit fakt, že šikanování může za jistých okolností v nejhorších případech přerůst až do organizovaného zločinu. Proto je její prevence a řešení natolik důležitá.

Proč věnovat prevenci šikanování pozornost:

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků. Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. I při relativně malé intenzitě šikany může u jejích obětí docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu. Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných fázích vyskytuje v téměř každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Důraz je nutné klást na vytváření dobrých vztahů uvnitř třídních kolektivů, zabývat se vztahy v třídních kolektivech ještě před vznikem šikanování.

Kdo by se měl na prevenci šikanování podílet:

Na prevenci šikany i při řešení jednotlivých případů by měli spolupracovat pedagogičtí pracovníci podle předem dohodnutých postupů. Mezi členy pedagogického sboru je zajištěn přenos aktuálních informací. Na naší škole se problematikou šikany zabývá školní pedagogické pracoviště ve spolupráci s třídním učitelem.

Jaké jsou kompetence pedagogů:

Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky, proto jsou povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících

aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku RCH (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc. Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu.

Jaké jsou možnosti pedagogů:

Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka. Všichni pedagogičtí pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce. Důležité aktivity školy nelze spojovat jen s určitým vyučovacím předmětem nebo skupinou předmětů. Vztahy a chování pedagogických i nepedagogických pracovníků vůči sobě a vůči žákům ovlivňují chování žáků. Ve ŠŘ jsou jasně stanovena práva a povinnosti žáků a také pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

Jaké další osoby a instituce je potřeba přizvat do spolupráce:

- PPP
- Středisko výchovné péče (SVP)
- OSPOD
- PČR

Včasná diagnostika šikanování

Nepřímé (varovné) znaky šikanování

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.

- Stále postrádá své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Na těle žáka se objevují odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Přímé znaky šikanování

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Doporučení rodičům

Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Dítě chodí nerado ráno do školy (zvláště když dříve mělo školu rádo). Odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach.
- Dítě ztrácí chuť k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.

- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „Nechte mě!“
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma peníze krade.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Mapování situace

Pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci metodou pozorování a rozhovorů mapují vztahy a klima ve třídách, věnují se tomuto také v hodinách. Při výskytu rizikového chování řeší situaci okamžitě. Signály o výskytu rizikového chování dostáváme také od rodičů či žáků. Kdo tuto informaci zjistí, kontaktuje a informuje třídní učitele, vedení školy, ŠMP, VP. Tito se dohodnou na dalším postupu řešení.

Možnosti předcházení šikany zaměstnanci školy

- vytváření pocitu bezpečí pro každého žáka
- budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi žáky ve třídě a samozřejmě i mezi všemi členy společenství školy.
- rozvíjení mezilidských vztahů a úcty
- respekt k individualitě každého jedince
- etické jednání
- jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince
- okamžité řešení všech zárodečných forem šikanování

- ve školním řádu jasně stanovit pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení
- zajistit bezpečnost žáků v souladu se školním řádem zvýšený a kvalitní dohled pedagogů o přestávkách, před začátkem vyučování, po jeho skončení i během osobního volna, a to hlavně v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
- aktivně zapojit do prevence šikanování i nepedagogické pracovníky a rodiče

Společný postup při řešení šikanování

Škola má zpracován krizový scénář, jak postupovat při výskytu šikany. Tento dokument je součástí Krizového plánu. Krizový plán je interním dokumentem školy.

Ohlašovací povinnost školy

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu (škola kontaktuje PČR)
- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování – povinnost ohlásit tuto skutečnost zákonnému zástupci žáka, který byl útočníkem i žáka, který byl obětí
- pokud je dítě v ohrožení (ohrožuje ho někdo jiný, nebo se ohrožuje svým chováním sám) – škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí
- pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikany a nepřijme v tomto ohledu žádná opatření, se vystavuje riziku trestního postihu

Stádia šikany dle Koláře (2011):

1. stádium – zrod ostrakismu

Mírné, převážně psychické formy ubližování, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, dělají na jeho účet drobné legrácky apod.

2. stádium – přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese

Ve skupině stoupá napětí, ostrakizovaní žáci začnou instinktivně sloužit jako ventil či hromosvod agresora. Manipulace se přitvrzuje. Může dojít i k tomu, že se přidá další žák (agresor), který po vzoru prvního agresora ztratí zábrany.

3. stádium – vytvoření jádra agresorů

Utváří se „úderné“ jádro. Agresoři spolu začínají spolupracovat a systematicky šikanovat vhodné oběti. Zde se rozhoduje, zda se počáteční stádium přehoupne do pokročilého. Jádro pomalu začíná ovlivňovat a ovládat skupinu. Vedoucí role jsou obsazeny, tvoří se podskupinky, které bojují o vliv.

4. stádium – Přijímání norem agresorů

Pokud není ve skupině silná pozitivní podskupina, jádro agresorů nerušeně pokračuje, normy agresivního chování jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. Málokdo se dokáže neformálnímu tlaku postavit – šokující proměna skupiny (skupina navenek funguje, uvnitř se však rozkládá). I mírní žáci se začnou chovat krutě, aktivně se účastní agrese.

5. stádium – Totalita neboli dokonalá šikana

Normy agresorů jsou přijaty nebo respektovány všemi, dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování (stádium vykořisťování). Dojde k rozdělení žáků na dvě sorty – otrokáři a otroci. Může se vyskytnout závislost oběti na agresorovi – ochota udělat cokoli. Neúnosnost utrpení řeší oběť únikem do nemoci, neomluvenou absencí, odchodem ze školy...

Zákonná opatření

Dle školského zákona má škola povinnost zajistit bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivitách a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Pedagogický pracovník má tedy povinnost projevům rizikového chování předcházet, při výskytu šikany situaci okamžitě řešit a poskytnout oběti okamžitou pomoc.

Šikanování může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (z hlediska Trestního zákona č. 40/2009 Sb.). Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým. Kvalifikace činů vychází ze zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Skutkovou podstatu trestných činů může naplňovat i kyberšikana.

Odpovědnost pachatelů šikany je dána věkem. Dítě mladší 15 let nemůže být trestně postiženo. To neznamená, že nezletilec se nemůže dopustit jednání, které nebýt toho, že nedosáhl potřebného věku, by bylo trestně postižitelné a splňovalo znaky trestného činu. Nelze tedy využít sankce ve smyslu trestního ani přestupkového práva. Ale i umístění dítěte v ústavu může být dostatečnou hrozbou a sankcí za asociální jednání. Je proto na školských zařízeních, aby pečlivě sledovala chování dětí, za

které nesou i právní odpovědnost, a v případě, že se nezletilec dopouští takto negativního chování, vyvodila důsledky – pohovory s rodiči, zajištění účasti odborného pedagogicko-psychologického pracovníka, spolupráce s institucemi obce a okresu zajišťujícími sociálně-právní ochranu dítěte event. podání návrhu na stanovení dohledu nad chováním dítěte, umístění dítěte v ústavu.

Odpovědnost rodičů může být stanovena v souladu s trestním zákonem, který stanoví odpovědnost rodičů, kteří zanedbávají výchovu dětí. Podle trestného činu ohrožování mravní výchovy lze postihnout rodiče, jejichž děti se dopouštějí protispolečenských a asociálních jednání.